

DET NYA LANDET

Lärohandledning

I övningen ”Det nya landet” får eleverna reflektera kring de principer som ligger till grund för de mänskliga rättigheterna.

Övningen går ut på att eleverna får ett scenario där de har blivit strandsatta på en öde ö och måste skapa ett nytt samhälle. För att reglera samvaron måste de skriva en grundlag/konstitution och välja ett fåtal rättigheter som ska gälla i deras samhälle. Det innebär att de måste fundera kring vad en rättighet egentligen är och om de anser att vissa rättigheter är viktigare än andra.

Under övningen får eleverna hela tiden nya scenarier där frågorna ställs: Var går gränsen för statens maktutövning? Vad gäller egentligen utifrån deras egna grundlag? Vad får staten göra och vilka rättigheter har individen i det samhälle som de själva har skapat.

Övningen avslutas med en diskussion om vad mänskliga rättigheter innebär och vad frånvaron av rättigheter får för konsekvenser.

FÖRBEREDELSE

Övningen leds av läraren, som läser scenarier och leder diskussioner med klassen. Till övningen finns två papper som delas ut till eleverna. Det ena innehåller plats för att skriva namnet på deras land samt utrymme för den grundlag som ska skapas. Det andra pappret innehåller en uppräkningslista av olika rättigheter utifrån FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna.

Till övningen finns även ett bildspel i två versioner som kan användas av läraren som stöd för berättandet. En version av bildspelet finns som Prezi och kräver tillgång till internetuppkoppling. Den andra finns som pdf och kan laddas ner från Amnesty skolsida.

GENOMFÖRANDE

Börja med att dela in klassen i grupper, ca 4-6 elever i varje grupp. Dela ut material/papper till varje grupp. Inled övningen genom att visa bilderna och läsa texten till varje bild.

Övningen består av sju scenarier med tillhörande bilder och diskussionsfrågor. *Det som är kursivt är instruktioner till dig som lärare och exempel på frågor som kan diskuteras med klassen.*

1. KLASSRESAN. Ni är på väg hem från en klassresa och ni åker färja. Plötsligt bryter en storm ut. Vågorna går höga och regnet öser ner. Båten börjar läcka in vatten. Ni måste hoppa i livbåtarna. Precis när alla livbåtar hissats ner i havet sjunker färjan i djupet. Stormen fortsätter. Ni förlorar uppfattning om tid och rum. I två dagar håller stormen i sig, sedan blir havet stilla. Den lilla proviant som ni lyckades få med er börjar ta slut. Ni har bara en liten flaska vatten kvar och alla börjar bli oroliga.

2. Ö I SIKTE. Plötsligt ropar någon: "Titta! Är inte det en ö?". Ni driver iland. Givetvis är ni glada för att alla har överlevt. Men var är ni? Tillsammans vandrar ni runt på ön. Den är stor men obebodd. Ön är lummig och kuperad. Det finns många fruktträd och i havet finns gott om fisk.

Ni bosätter er på stranden i väntan på hjälp. Men dagarna går och ingen kommer till undsättning. Ni börjar inse att ni kommer bli kvar på ön under lång tid – kanske för alltid. Ni måste själva skapa er ett samhälle. Vad heter ert nya land? Skriv ner namnet på pappret!

Låt grupperna berätta vad deras länder heter. Det kan vara bra att skriva upp namnen på länderna på tavlan så det går att använda dessa under övningen.

3. DET NYA LANDETS GRUNDLAG. Eftersom ni kommer bli kvar på ön måste ni komma överens om hur ni ska leva tillsammans. Ni bestämmer er för att skriva en gemensam grundlag som ska slå fast vilka rättigheter var och en av er har, vad ni får och inte får göra, vad som ska vara ett gemensamt ansvar och vad som ska vara ett individuellt osv. Man kan säga att ni grundar en stat och måste nu reglera relationen mellan varje individ och staten.

Men ni har bara ett papper och en penna. Därför måste alla kunna memorera vad ni bestämmer. Grundlagen måste vara kortfattad. Ni bestämmer er för att välja fem rättigheter som alla ska ha på ön. Varje grupp har fått två papper. På ena hittar ni en tom grundlag som ska fyllas i.

Låt grupperna diskutera och skriva ner sina slutsatser. Därefter presenterar de sina slutsatser. Poängtera att rättigheter måste vara uttalade - om det inte står något i grundlagen så är det ingen rättighet. Diskutera sedan:

- Hur kom ni fram till just dessa?
- Var det svårt att komma överens?
- Finns det någon av dessa fem ni tycker är extra viktig. Hade ni kunnat välja en?

Grundlagen antas. Ni lovar varandra att alltid respektera dessa rättigheter. Grundlagen spikas upp på ett träd och blir grunden till ert nya samhälle. Åren går och samhället växer. Hyddor blir till enklare hus, vägar byggs, några lär sig att bruka

jorden, några börjar fiska, en del bli snickare, vissa blir sjuksköterskor, några blir lärare och andra blir präster. Några börjar upprätthålla ordningen och blir poliser. En del av er gifter sig och skaffar barn.

Allt går faktiskt ganska bra. Ni börjar vänja er vid livet på ön. Känslan av samhörighet är stark. Varje söndag går ni till templet och ber till högre makter för forsatt lycka och välgång.

4. MISSNÖJET PÅ ÖN VÄXER. Men så börjar motsättningarna tränga fram. Alla är inte nöjda. En fredlig grupp börjar demonstrera. De protesterar mot vad de tycker är djupa orättvisor i ert samhälle. De slutar gå till templet och börjar demonstrera utanför istället. Varje kväll går ett litet demonstrationståg genom gatorna i staden.

En del av er andra i samhället blir irriterade. Dessa bråkstakar hotar sammanhållningen på ön eftersom de inte vill leva i enlighet med traditionerna. De struntar i gemenskapen. Några anser att de borde tystas, demonstrationerna borde förbjudas, orosmakarna gripas och spärras in i fängelse.

5. VAD SÄGER GRUNDLAGEN? Men vad säger egentligen era grundlagar om det här? Diskutera följande i era grupper:

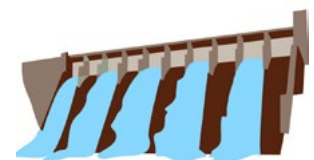
- Har dessa personer rätt att kritisera styret på ön, religionen och sammanhållningen?
- Kan ni låsa in dem i fängelse och därmed tysta dem utan att bryta mot er grundlag?

Låt eleverna diskutera i sina grupper och sedan svara på frågorna i helklass. Därefter kan ni till exempel diskutera:

- Vilka rättigheter är det som reglerar mötes- och yttrandefriheten?
- Är det rätt att begränsa yttrandefriheten i samhället, om syftet t ex är skydda sammanhållningen?
- Finns det yttranden som kan vara rätt att förbjuda? Vilka och varför?

Sammanfatta konsekvenserna av elevernas grundlagar, till exempel: I land XX gripas demonstranterna, men i land YY får de fortsätta uttrycka sina åsikter osv.

6. DAMMBYGGET. Ni behöver elektricitet på ön och beslutar er för att anlägga en damm. Genom att stoppa upp vattnet i floden som går tvärs genom ön och leda det genom några enkla turbiner kan ni få elektricitet till ert lilla samhälle. Det skulle innebära väldigt mycket för utvecklingen.

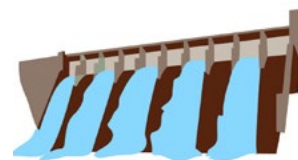

Ni skulle få belysning i husen och möjlighet att anlägga industrier. Många är lyriska. Tänk vilken välståndsutveckling en damm skulle innebära!

Problemet är bara att några har bosatt sig vid floden, precis där dammen ska byggas. De fiskar i floden vilket ger dem både mat och pengar eftersom de säljer fisk på den lokala marknaden. En lösning som föreslås av några i ert samhälle är att helt enkelt riva husen och driva iväg fiskarna. Ett fåtal fiskare ska väl inte kunna stoppa utvecklingen för en hel befolkning, argumenterar de bestämt? De kan väl bo någon annanstans och jobba med något annat?

7. VAD SÄGER GRUNDLAGEN? Men vad säger egentligen era grundlagar om det här? Diskutera följande i era grupper:

- Har fiskarna rätt att bo kvar vid sjön?
- Kan ni tvångsvräka fiskarna utan att bryta mot er grundlag?

Låt eleverna diskutera i sina grupper och sedan svara på frågorna i helklass. Diskutera vidare:

- Vilka rättigheter är det som skulle stoppa en tvångsvräkning?
- Kan det vara rätt att "flytta" på människor med tvång om det leder till utveckling för samhället som helhet?
- Har alla rätt till bostad? Måste fiskarna erbjudas annat boende?
- Har alla rätt till egendom? Om fiskarna äger sina hus, kan dessa bara rivas då?

Sammanfatta konsekvenserna av elevernas grundlagar med till exempel: I land XX drivs fiskarna från sina bostäder, dammen anläggs och elektriciteten kommer till staden, men i land YY bor fiskarna kvar och ni får hitta nya lösningar för att försöka få elektricitet.

8. VEM SKA FÅ TILLGÅNG TILL SJUKVÅRDEN? Ni har byggt ett sjukhus där ni kan få vård. Det har hela tiden varit diskussioner om hur vården ska bedrivas och hur den ska finansieras.

Under de första åren var det bara ni på ön. Men efter ett tag började även andra människor bosätta sig där. De kom med enkla båtar i flera omgångar – tydligen från en ö långt bort – som drabbats av en långvarig torka. De bosatte sig på öns södra delar (ni bor i de norra). De flesta bosatte sig i egna samhällen, men med tiden har några få även flyttat in till er stad.

Nu kommer en kvinna från öns södra delar till sjukhuset. Hon har precis anlänt till ön, är höggravid och måste förlösa sitt barn. Ska hon få tillgång till sjukvården?

9. VAD SÄGER GRUNDLAGEN? Men vad säger egentligen era grundlagar om det här? Diskutera följande i era grupper:

- Har kvinnan rätt till mödravård?
- Vilka rättigheter är det som reglerar rätten till mödravård?

Låt eleverna diskutera i sina grupper och sedan svara på frågorna i helklass. Diskutera vidare:

- Om man precis kommit till ett nytt land, ska man då ha samma tillgång till vården som de som bott länge i landet och betalat skatt i många år?
- Borde alla ha rätt till hälso- och sjukvård, eller är det något var och en borde ansvara för själv?

Sammanfatta konsekvenserna av elevernas grundlagar till exempel: I land XX får kvinnan ingen hjälp, men i land YY får hon det.

10. EN TICKANDE BOMB – KANSKE? Eftersom ni har varit längre på ön än människorna i de södra delarna har ni hela tiden haft ett visst övertag. Många av de nyanlända har till exempel inte kunnat skaffa egen jordbruksmark utan fått arbeta som "daglönare" i era jordbruk för låg lön.

Situationen har skapat ett missnöje på de södra delarna av ön. I protest bildas därför ett parti som kräver självständighet för öns södra delar. De använder sig av fredliga metoder i sin politiska kamp. Men inom detta parti växer frustrationen. Det händer ju inget! En grupp bryter sig ur partiet för att bedriva väpnad kamp för självständighet.

Snart börjar ryktena surra i er stad om att utbrytargruppen planerar ett terrorattentat. Enligt ryktet ska någon spränga en bomb mitt på marknaden i staden. Ingen vet egentligen om det är sant. Men ryktena är många och det verkar inte orealistiskt. Medlemmar i utbrytargruppen har setts på konstiga platser och med underliga väskor. Oron och rädslan tilltar för varje dag som går.

Polisen griper flera personer i den extrema gruppen men de vägrar prata. Polisen vill därför pressa fångarna för att få dem att avslöja sina eventuella planer. Till exempel vill de tvinga de fängslade att sitta länge i obekväma ställningar, hindra dem från att sova samt spela hög musik dygnet runt i deras celler. "Det handlar om att rädda oskyldiga människoliv", argumenter polisen.

11. VAD SÄGER GRUNDLAGEN? Men vad säger egentligen era grundlagar om det här? Diskutera följande i era grupper:

- Kan fångarna utsättas för denna behandling utan att det bryter mot er grundlag?

Låt eleverna diskutera i sina grupper och sedan svara på frågorna i helklass. Diskutera vidare:

- Vilka fler rättigheter finns det som skulle kunna skydda människor på er ö från att bli utsatta för tortyr, grym, förnedrande eller godtycklig behandling?
- Kan det vara rätt att använda t.ex. elchocker för att få en misstänkt terrorist att avslöja ett eventuellt attentat.

Sammanfatta konsekvenserna av elevernas grundlagar, till exempel: I land XX torteras fångarna, men i land YY har de rätt att inte utsättas för tortyr.

12. AVSLUTNING. Avsluta övningen med sammanfattande frågor/diskussion:

- Är det någon rättighet som ni inte hade i er grundlag, men som ni nu i efterhand tycker borde varit med?
- Vilka andra scenarier kan ni komma på där invånarna på er ö inte kan åberopa några rättigheter
- Kan ni komma på några riktiga exempel där människors rätt till yttrandefrihet, rätt till bostad, rätt till sjukvård inte respekteras?
- Kan ni komma på några riktiga exempel där människor utsatts för tortyr?
- Varför är det svårt att välja mellan olika rättigheter?
- Vad får det för konsekvenser om något är en rättighet, eller om det inte är det?
- Man brukar säga att de mänskliga rättigheterna hänger ihop och är beroende av varandra. Vad tror ni menas med det?

KOPPLING TILL STYRDOKUMENT

Läroplanen för de frivilliga skolformerna:

- “Utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna”
- “Var och en som verkar inom skolan ska också främja aktning för varje människas egenvärde”
- “Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet mellan människor är de värden som utbildningen ska gestalta och förmedla.”

Centralt innehåll i Samhällskunskap 1a1 och 1b:

- “De mänskliga rättigheterna; vilka de är, hur de förhåller sig till stat och individ och hur man kan utkräva sina individuella och kollektiva mänskliga rättigheter.”

